

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลและพื้นที่ในการวิจัย

การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน โดยใช้หลัก
ธรรมาภิบาลด้วยการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นการศึกษา เพื่อเสริมสร้าง
ศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกับป่าโคกหินร่องอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การจัดการและอนุรักษ์ป่า รวมทั้งการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและอนุรักษ์ป่า
โดยทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการจัดการป่าชุมชนที่นำเอาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมา
ผสมผสานเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จนนำไปสู่การ สร้างความร่วมมือ การยอมรับจาก
ภายนอก รวมถึงผลการจัดการป่าทำให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งพึ่งพิงทั้งด้านอาหาร
แหล่งยา แหล่งสมุนไพร และแหล่งต้นน้ำ อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็น
แหล่งกำเนิดสรรพชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย โดยมีรายละเอียดดังตาราง

ตาราง 3.1 สรุปขั้นตอนการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกับป่าอย่าง
ยั่งยืน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลด้วยการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ของชุมชนในการอยู่ ร่วมกับป่าโคกหินร่องอย่าง ยั่งยืน	1. จัดเวทีสาธารณะ 2. สํารวจความคิดเห็น	1. การบันทึกภาคสนาม 2. แบบสำรวจความคิด เห็นของประชาชน	การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จัดระดับความพึงพอใจโดยใช้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน วิเคราะห์ตามสภาพจริง
	3. ศึกษาชุมชนโดยการศึกษา บริบทของชุมชนสภาพทั่วไป ของป่าโคกหินร่อง ความเชื่อ	3. การบันทึกภาคสนาม	

	พิธีกรรม และภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่า		
2.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการและอนุรักษ์ป่า	1. จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในการจัดการและอนุรักษ์ป่า 2.ศึกษาเอกสารขั้นต้นและเอกสารมือสอง 3. การเข้าร่วมกิจกรรมเดินป่าและสังเกตการณ์ 4. การบันทึกภาพ	2.1การบันทึกภาคสนาม 2.2 การสนทนากลุ่ม เอกสารป่าชุมชน โลกหินร่องในอดี แบบสำรวจพรรณไม้ กล้องถ่ายรูป	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จำนวนพรรณไม้และชนิดของต้นไม้ รูปภาพจากสภาพจริง
3. การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและอนุรักษ์ป่า	1.การจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 ประเด็น 1.1 การจัดทำแผนชุมชนในการจัดการป่า 1.2การสืบทอดภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากป่า	การบันทึกภาคสนาม การสนทนากลุ่ม	การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)
	1.3 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน 1.4 สํารวจความพึงพอใจต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามในการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วม	การสนทนากลุ่ม แบบสำรวจความคิดเห็นของประชาชน	การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จัดระดับความพึงพอใจโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

โดยการวิจัยในครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Mathod) โดยวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการอนุรักษ์ และการจัดการป่าเพื่อให้อยู่กับป่าอย่างยั่งยืน รวมทั้งการสำรวจพรรณไม้ และการใช้ประโยชน์ การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน การศึกษา กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและอนุรักษ์ ป่าชุมชน โลกหินร่องครอบคลุมพื้นที่

12 หมู่บ้าน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือ คณะกรรมการป่าชุมชน โลกหินร่อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ชาวบ้านทั่วไป และการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม และแบบสำรวจ เชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกภาพและการจดบันทึก รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หลักฐาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย ใช้การสนทนากลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญคือ 1) สำรวจพื้นที่ในการวิจัย 2) ติดต่อผู้นำและกลุ่มแกนนำเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ชี้แจงลักษณะเนื้อหาของการวิจัย ระยะเวลาของการวิจัย 3) สร้างสัมพันธภาพกับผู้นำและกลุ่มแกนนำในพื้นที่ 4) การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่เป้าหมาย 5) การเก็บข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพื่อตอบประเด็นคำถามของการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัย

ความสำคัญของพื้นที่ในการศึกษา คือ การเลือกพื้นที่ซึ่งสามารถสะท้อนปัญหาของการศึกษาได้อย่างเหมาะสม และสามารถตอบปัญหาการวิจัยที่ต้องการได้ โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกศึกษาเฉพาะกรณี (case study) โดยคัดเลือกป่าชุมชน โลกหินร่อง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน เป็นพื้นที่ที่ครอบคลุมหมู่บ้าน โพนทอง หมู่ 1 และหมู่ 12 ตำบลหนองคู อำเภอนาหว้า จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านซึ่งมีตัวแทนจาก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้าน โพนทอง หมู่ 1 และหมู่ 12

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ดังนี้

1. แบบสำรวจ

2. แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ชุด ได้ดังนี้

2.1) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1 ใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้นำทางพิธีกรรม เป็นต้น เพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทตำบล

2.2) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 ใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักของ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชนและสมาชิก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ กลไก ปัญหาอุปสรรคในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น กับความรู้สมัยใหม่

2.3) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 3 ใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหน่วยงานภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เพื่อให้ได้เกี่ยวกับความรู้ในการจัดการจัดการป่า โดยเฉพาะความรู้ที่มาจากภายนอก หรือความรู้สมัยใหม่ นโยบายรัฐ และการสนับสนุนจากภายนอกต่อกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินร้อง

3 แบบสังเกต ที่ผู้วิจัยทำขึ้น เพื่อใช้สำหรับสังเกตกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา

4 เครื่องบันทึกเสียงและเครื่องบันทึกภาพ เพื่อใช้สำหรับบันทึกเสียงการสนทนา การสัมภาษณ์ และบันทึกภาพกิจกรรม เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้

5 แบบจดบันทึก โดยผู้วิจัยจะเตรียมไปสำหรับการจดบันทึกภาคสนาม(field note) โดยผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น คำให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ในช่วงแรกจะทำการจดบันทึกอย่างย่อก่อน แล้วจึงนำมาขยายความทันทีหลังการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งนักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามแนวทางการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในสองระดับดังนี้

1. การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการอนุรักษ์และการจัดการป่า เพื่อให้อยู่กับป่าอย่างยั่งยืนโดยใช้แบบสอบถาม

2. การสำรวจพรรณไม้และการใช้ประโยชน์จากป่า โดยใช้แบบสำรวจ

3. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมเอกสารทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารมือสอง ได้แก่ เอกสารราชการ กฎหมาย รายงาน ข่าวหนังสือพิมพ์ วิทยุทัศน์ บทความ บันทึก ข้อเขียน บทสัมภาษณ์ แดงการณื ฯลฯ จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนในท้องถิ่น องค์กรประชาชน ฯลฯ

4. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Infomal and indepth Interview) เลือกสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญต่อประเด็นการศึกษา และสามารถสะท้อนแนวความคิดของกลุ่มหรือเครือข่ายได้ ตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ ตัวแทนชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ผู้นำทางพิธีกรรม และกลุ่มผู้อาวุโส และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มนักวิชาการ รวมถึงสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม/องค์กรเครือข่าย

5. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การจัดทำแผนชุมชนในการจัดการป่า พรรณไม้และการใช้ประโยชน์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งสาธารณสุขชุมชนและเรื่องเล่าจากป่า

6. การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) ผู้วิจัยจะทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มสมาชิก กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน

และกลุ่มนักวิชาการเพื่อให้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการในกรณีที่ต้องการข้อมูลหรือรายละเอียดเพิ่มเติม

7. เข้าร่วมกิจกรรมและสังเกตการณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ เช่น กิจกรรมการปลูกป่าประจำปี การสมาปุ่ตา การเลี้ยงปุ่ตา การสืบทอดความเชื่อของชาวบ้านกับเผ่าเจ้า

8. การบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบันทึกเสียง เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล การสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ เมื่อได้รับอนุญาตจึงจะทำการบันทึก

9. การบันทึกภาพ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการถ่ายภาพเพื่อนำมาสะท้อนเตือนความจำเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้น โดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม หากจะมีการนำภาพถ่ายต่างๆ ไปใช้ในการยืนยันหรือใดๆก็ตาม ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพ ก่อน เสมอ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาผสมผสานนั้นมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบของข้อมูล เป็นกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์เชื่อมโยง หาข้อสรุปตีความหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งในมุมมองของคนในที่สามารถตรวจสอบได้และเชื่อถือได้ (Denzin & Lincoln, 2000) ในการศึกษาครั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานและการพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหาจากการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล